

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2017. – Т. 35-36. – С. 60-73

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2017. – Volume. 35-36. – pp. 60-73

УДК: 37.014:[37.016:070](71)

© Іванна Макух-Федоркова¹

Медіа-освіта як інноваційний напрям освітньої політики Канади

У даній статті розкриваються основні складові канадської моделі впровадження медіа-освіти та нові федеральні програми підтримки вищої освіти. Наголошується на значенні сучасних інформаційних технологій, комп'ютерної комунікації та мереж у створенні нових передумов для удосконалення освіти людини протягом всього життя. Зосереджена увага на активній політиці канадських закладів щодо впровадження медіа освіти як основи розв'язання низки соціально-економічних проблем країни.

Ключові слова

Медіа-освіта, інформаційні технології, дистанційне навчання, науково-дослідницька робота, вища освіта, канадські університети.

Media Education as Innovation in the Canadian Educational Policies

This article deals with basic features of the Canadian model of implementation of media-education and new federal supporting programs of high education. The author emphasizes on the importance of information technologies, communications and networks, as well as creating new conditions to improve personal enrichment throughout whole long-life learning. The attention is focused on active measures of Canadian colleges to implement media-education aiming at solving social-economic state problems.

Keywords

Media-education, information technologies, distance learning, scientific work, Canadian universities.

Постановка наукової проблеми та її значення. Медіа-освіта в сучасному світі розглядається як процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, вміння повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу і оцінки медіа-текстів, вивчення різних форм самовираження за допомогою медіа техніки. Медіаграмотність допомагає людині активно використовувати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кінематографу, преси, Інтернету, сприяє краще зрозуміти мову медіа-культури. Як медіа-освіта, так і вивчення медіа спрямовані на досягнення цілей медіа-грамотності (media-literacy)². Медіа грамотна людина володіє розвинутими здібностями до сприйняття, аналізу, оцінки та створення медіа текстів, до розуміння соціокультурного і політичного контексту функціонування медіа в сучасному світі³. Сучасні інформаційні технології, комп'ютерні телекомунікації та комп'ютерні мережі створили принципово нові можливості доступу та накопичення будь-якої соціальної, педагогічної та іншої інформації. В єдності з різними формами навчання створюються нові передумови для удосконалення освіти людини протягом всього життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній українській історіографії відсутні роботи, у яких на широкому належним чином опрацьованому матеріалі розкривалася б специфіка організації системи вищої освіти в Канаді. Натомість, російські науковці активно досліджували

¹ Кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна, Email: ivanna.makuch7@gmail.com

² Dorr, A. (2001). Media Literacy. In: International Encyclopedia of the Social and Behavioral Science, vol. 14. / Ed. By Smelser N. Baltes N. – Oxford, – P. 9494-9495.

³ Andersen, N., Dunsan, B., Pungente, J. (1993), Media Education in Canada – the Second Spring. In: Aufderheide P., Firestone C. Media Literacy: A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy, Queenstown – P. 1.

дану проблему⁴. У західній науці дана тема вивчена досить ґрунтовно. Зокрема, основні риси системи фінансування і організації канадської вищої освіти детально висвітлені у таких працях⁵.

Мета даної статті полягає у висвітленні основних параметрів та особливостей організації системи медіа-освіти в Канаді. Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання: охарактеризувати історію формування медіа-освіти в Канаді; проаналізувати характерні риси канадської післяшкільної освіти; визначити систему організації фінансування вищої освіти в Канаді; дати загальну характеристику погіршенню становища в організації системи вищої освіти на початку 90-х рр., а також охарактеризувати перспективні напрямки роботи політики федерального уряду в цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичні аспекти медіа освіти було закладено в ХХ столітті, коли консерватизм традиційних університетів став гальмівним фактором в системі зростаючих потреб підготовки професійних кадрів в умовах інтенсивного росту промислового виробництва. Наприкінці ХХ століття таке навчання було визнано суспільно, економічно та політично перспективним видом навчання для будь-якої країни.

Кінець 60-х – початок 70-х років ХХ ст. вважається початком нової ери медіа освіти. В 1968 році був заснований як незалежний навчальний заклад Відкритий університет Об'єднаного Королівства Великобританії (The Open University, UK), який зарекомендував себе лідером нетрадиційної освіти. Протягом навчального року в університеті навчалось більше 200000 студентів, з них близько 20000 за межами Великобританії. За весь період існування в університеті навчалось більше 2 мільйонів студентів. До складу університету входять 305 регіональних центри у Великобританії та 42 в інших країнах. Тут працюють близько 3750 штатних співробітників, а також 7000 викладачів з інших навчальних закладів⁶.

Слід звернути увагу на те, що терміни «відкритий університет», «відкрите навчання» неоднозначно сприймаються науковцями. Так, Ведемейер і Карен розуміють термін «відкритий» як «незалежне навчання»: у відкритому університеті навчання проводиться зі швидкістю, зручною для студента, який може розпоряджатись часом свого навчання у відповідності зі своїми обставинами; відкриті університети можуть приймати студентів з обмеженими можливостями до навчання; дозволяти своїм студентам починати навчання в будь-який час і так само складати іспити. Навчальний процес у відкритих університетах побудований як на використанні друкованих матеріалів, так і на застосуванні аудіо- та відеозасобів, телебачення, комп'ютерів.

⁴ Архипов, Б.В. (2010). Медиаобразование как одно из средств реализации целей общего образования, режим доступа: http://mmj.ru/education_ahey.html?&article=521&cHash=fbe8cfd3f5f5; Андреев, А.А. (2011), Введение в дистанционное обучение / Материалы IV Международной конференции по дистанционному образованию, режим доступа: http://aqua.iefb.agtu.ru/dist/Biblio/Dissert/dissert_Andreev/dis/11o.htm; Банг, Й. (2015), «Электронный» Болонский процесс – создание европейского образовательного пространства. Шаг к обществу, основанному на знаниях. режим доступа: <http://www.emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/ВРА/fdfb498600f93463c32571da0031c3a>; Евтихевич, Н. (2014), Система финансирования высшего образования в Канаде, Сборник докладов представленных на III Московскую конференцию молодых канадологов 19 мая 2004 г., под науч. ред. А.И. Черкасова– С. 106-115; Журин, А.А. (2010). Методологические основания интегрированного медиаобразования, режим доступа: <http://www.mediaeducation.ru/>; Немова, Л.А. (2004). Социально-экономическая политика государства в Канаде, Москва, Институт США и Канады РАН, – 356 с.; Соколов, В.И. (2005). Канада: на путях построения инновационного общества, США-Канада: ЭПК, № 6, – С. 23-36; Федоров, А.В., Новикова, А.А. (2002). Основные теоретические концепции медиаобразования, Вестник Российского государственного гуманитарного фонда», № 1, – С. 149-158, режим доступа: <http://medialiteracy.boom.ru/medialiteracy/tions.htm>

⁵ Andersen, N., Dunsan, B., Pungente, J. (1993), Media Education in Canada – the Second Spring. In : Aufderheide P., Firestone C. Media Literacy: A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy, Queenstown – 279 p.; Association of Universities and Colleges of Canada. Trends in Higher Education. (2002), Ottawa, – 175 p.; Bates, T. , (2015), The impact of technological change on open and distance learning, available at: <http://www.tonybates.ca/papers/brisbane.html>; Dorr, A. (2001), Media Literacy. In: International Encyclopedia of the Social and Behavioral Science, vol. 14. / Ed. By Smelser N. Baltes N. – Oxford, – P. 9494-9495.; Education indicators in Canada. Report of the Pan-Canadian education indicators program (2003), Statistics Canada, – 840 p.

⁶ Яриков, В.Г. (2015), Историко-педагогический генезис дистанционного образования. режим доступа: http://www.borytko.nm.ru/papers/subject6_1/yarikov.htm

У січні 1987 року була заснована Європейська Асоціація Університетів з дистанційним навчанням (ЄАУДН). Її метою стало прискорення та підтримка створення європейської мережі дистанційного навчання на вищому рівні, що призвело до створення Європейського відкритого університету на основі Мережі Європейських Відкритих Університетів (МЄВУ). В організацію ввійшли 17 відкритих університетів та факультетів в університетах із 15 країн. На даний момент в цих закладах ЄАУДН зареєстровано близько 650000 студентів і працюють більше 3000 викладачів у 875 центрах навчання. Сукупний щорічний бюджет всіх закладів-членів перевищує 1000 мільйонів єкю⁷. Головна мета Європейської Асоціації Університетів з дистанційним навчанням – прискорити та підтримати створення європейської мережі дистанційної освіти; заохочувати розвиток дистанційної освіти на вищому рівні в Європі; підтримувати двосторонні та багатосторонні контакти між викладачами університетів-членів Асоціації; підтримувати співробітництво у сфері наукових досліджень, розробки курсів; розробляти нові методи та технології дистанційного навчання на вищому рівні, включаючи нові технологічні та інформаційні системи; організувати нові проекти в цій сфері разом з європейськими урядами та промисловістю; розширити доступи до можливостей вищої освіти в Європі⁸.

Продовжувати використання інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернет необхідно і у вищих навчальних закладах. На думку американських науковців Бейтса⁹ та Данієла¹⁰, використання інформаційних технологій на основі Інтернет дозволяє вищим навчальним закладам розширювати доступ до освіти і навчання; підвищувати якість освіти; знижувати вартість навчання; знижувати витрати на освіту; збільшувати число курсів та програм; підвищувати доходи від освіти; розробляти спеціалізовані програми та використовувати процес технологічних інновацій в якості засобу оживлення інших аспектів їх діяльності.

На початку 1970-х років медіа-освіта активно розвивається в двох країнах Північноамериканського континенту – США і Канаді. В 1978 році в Торонто була заснована Асоціація медіаграмотності (Association for Media Literacy – AML) під керівництвом Б. Дункана. Тепер ця організація нараховує більше тисячі членів.

В 1986 році спільними зусиллями Асоціації медіа грамотності і Міністерства освіти провінції Онтаріо було випущено серйозний посібник з медіа-освіти – «Media Literacy Resource Guide», який незабаром було переведено на французьку, іспанську, італійську і японську мови. Асоціація медіаграмотності систематично організовувала учбові курси для вчителів, проводила конференції. З 1987 р. медіа-освіта стала частиною шкільної освіти в провінції Онтаріо, де проживає третина 30-мільйонного населення Канади.

За останні 10-15 років медіакультура стала невід'ємною складовою шкільних учбових планів з англійської мови в Канаді. Курси з медіа читаються практично у всіх канадських університетах. І майже в кожній канадській провінції існує своя асоціація діячів медіа-освіти, яка проводить науково-методичні конференції, випускає медіаосвітню періодику (газети, журнали), публікує учбово-методичні матеріали тощо. Один з фундаторів канадської медіа педагогіки К. Уорсноп вважає, що медіа необхідно вивчати не тільки для того, щоб дати школярам або студентам ті чи інші знання, але і перш за все тому, що медіа сьогодні – це наше навколишнє середовище, і було б не розумним ігнорувати те, що нас оточує¹¹.

ІКТ є потенційно потужним інструментом для розширення можливостей освіти для груп, традиційно виключених з процесу навчання через культурні або соціальні причини, а також всі інші, хто через фінансові причини або причини браку часу не мають можливості зареєструватися в навчальному закладі. Однією з визначних особливостей ІКТ є їх здатність поєднувати час і простір.

⁷ Банг, Й. (2015). «Электронный» Болонский процесс – создание европейского образовательного пространства. Шаг к обществу, основанному на знаниях, режим доступа: <http://www.emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/fdfb498600f93463c32571da0031c3a2>

⁸ Там само.

⁹ Bates, T. (2015). The impact of technological change on open and distance learning, available at: <http://www.tonybates.ca/papers/brisbane.html>.

¹⁰ Daniel, J. (2010). Distance learning in the era of networks ACU. Bulletin of Current Documentation, 138 (April), 7-9, available at: [http://www.col.org/colweb/webdav/site/myjahiasite/shared/docs/Daniel,%20John%20\(Pubs\).pdf](http://www.col.org/colweb/webdav/site/myjahiasite/shared/docs/Daniel,%20John%20(Pubs).pdf)

¹¹ Worsnop, C. (1994). Screening Images: Ideas for Media Education, Mississauga, P. 58.

Провідні європейські країни, розпочавши процес розвитку медіа-освіти ще у 90-х роках, вже сьогодні добились значних успіхів в цій сфері та можуть слугувати прикладом для держав, що лише стають на цей шлях. Інфраструктура відкритої електронної дистанційної освіти в Європі вже нараховує десятки тисяч доступних ресурсів, які продовжують удосконалюватись. Національні довготривалі програми розвитку сфери освіти більшості розвинених країн світу містять заходи з інтеграції ресурсів з метою побудови глобальної інформаційної співдружності.

Не залишились осторонь від руху медіа-освіти і канадські франкоканадці. У вересні 1990 р. шкільні вчителі, викладачі університетів, діячі медіа культури Квебеку також заснували Асоціацію медіа-освіти (Association for Media Education – MAME).

Аналогічний рух виник і в інших канадських провінціях. В жовтні 1990 р., в провінції Манітоба відбулась чергова конференція Асоціації медіа-освіти (Manitoba Association for Media Education – MAME). Приблизно з того ж часу Манітобський університет почав готувати «медіа освічених вчителів» на педагогічному факультеті. Восени 1992 р. подібна асоціація була створена в провінції Нова Шотландія (Association of Media Literacy for Nova Scotia – AML-NS). В 1993 р. в Альберті було створено Асоціацію медіакомпетентності (Alberta Association for Media Awareness – ААМА). Мета така сама: сприяти поширенню медіа-освіти серед дітей і дорослих.

В 1991 році у Ванкувері виникла Канадська асоціація медіа-освіти (Canadian association for Media Education – CAME). В 1994 р. ця асоціація організувала літні курси для вчителів і стала публікувати учбові посібники і рекомендації. В тому ж році Асоціація зацікавила своїми проектами Міністерство освіти. Це привело до того, що восени 1996 р. Британська Колумбія стала першою серед західних провінцій, яка ввела обов'язкове вивчення медіа в шкільний учбовий процес (в навчальних курсах по мистецтву і англійській мові)¹².

Усі канадські регіональні асоціації медіа-освіти організували конференції і семінари, майстер-класи, публікували методичні рекомендації, співробітничали з Міністерством освіти з питань розробки шкільних учбових планів і програм. Поступово все більше канадських провінцій вводило вивчення медіа в учбовий процес. Врешті багатолітні зусилля діячів медіа-освіти увінчались тріумфальною перемогою – у вересні 1999 р. вивчення медіакультури стало обов'язковим для учнів середньої школи з 1-го по 12-й клас. Звичайно, канадські провінції мають свої особливості в сфері освіти. Але координація зусиль медіапедагогів із різних регіонів здійснюється за допомогою Канадської асоціації медіаосвітніх організацій (Canadian Association of Media Education Organisations – CAMEO), яка була утворена в 1992 році.

Сьогодні можна з впевненістю сказати, що медіа-освіта Канади знаходиться на піднесенні і займає лідируючу позицію в світі. Таким чином, на початку ХХІ століття медіа-освіта Канади вийшла на рівень масового розвитку, опираючись на серйозні теоретичні і методичні розробки.

Крім того, в даній статті вважаємо доцільним наголосити на нових федеральних програмах підтримки вищої школи. В силу закріплених Конституцією повноважень, в Канаді федеральний уряд не має права напряму направляти кошти на освітню діяльність вузів. Це здійснюється безпосередньо – шляхом передачі провінціям цільових трансфертів (до 1995 р.) або блокового трансферту на соціальні потреби (після 1995 р.).

Разом з тим федеральний уряд може цілеспрямовано впливати на розвиток системи вищої освіти через витрати на дослідження і фінансову допомогу студентам. В другій половині 90-х років підтримка вищої освіти була віднесена до числа пріоритетних напрямків федеральної політики, для її здійснення були створені нові організаційно-фінансові механізми. Так, в 1998 р. було утворено два позабюджетних фонди – «Канадський інноваційний фонд» (КІФ) і «Фонд нового тисячоліття». Тоді ж розпочалась також реалізація п'ятилітньої програми фінансування двох тисяч нових дослідницьких проектів, що здійснювалась під керівництвом провідних університетських вчених. Кошти Канадського інноваційного фонду спрямовувались на розвиток при вузах матеріально-технічної бази діючих дослідницьких центрів. Перші суми на рахунках фонду були незначними, але вони з кожним роком збільшувались, і в 2002 р. фінансування КІФ стало одним із важливих компонентів національної інноваційної стратегії.

¹² Andersen, N., Dunsan, B., Pungente, J. (1993), Media Education in Canada – the Second Spring. In : Aufderheide P., Firestone C. Media Literacy: A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy, Queenstown, P. 156.

В бюджетній програмі на 2003 р. передбачалось суттєве зростання витрат для двох державних відомств, що надавали університетам гранти на дослідження в сфері соціальних наук (Рада по дослідженням в сфері суспільних і гуманітарних наук) і на науково-дослідницьку роботу в сфері природничих наук, а також інженерно-технічні розробки (Рада по дослідженням в сфері природничих та інженерних наук)¹³. Крім того, з 2003 р. федеральний уряд почав виділяти кошти університетським дослідникам по новій статті – витрати на додаткові роботи по науково-технічному обслуговуванню і на комерціалізацію інноваційної діяльності. За оцінками експертів, усе це дозволить підняти оплату праці університетських професорів, котрі активно поєднують викладацьку діяльність з дослідницькою, до 100 тис. дол. на рік¹⁴.

Великі зміни відбуваються і в системі федеральної фінансової допомоги, безпосередньо адресованої студентам вузів. До кінця 1990-х років вона здійснюється переважно у формі позик під гарантії федерального уряду.

Діюча з 1964 р. програма гарантованих пільгових позик (Canada Students Loans) для студентів після шкільних учбових закладів, ліцензованих провінційними органами влади, розрахована на громадян Канади і студентів, що мають статус легальних іммігрантів. Такі позики надаються студентам при умові достатньо високої успішності і з врахуванням їх матеріального становища. Повернення позичених коштів з нарахованими процентами здійснюється за наступною схемою. Перші виплати повинні надійти через 6 місяців після закінчення навчання. З 1998 р. випускникам, що відчувають великі фінансові проблеми, надана можливість звільнитись від виплат відсотків по займу. Відповідно, після перевірки фінансового стану сім'ї, федеральний уряд може покрити із бюджету програми від 25% до 75% таких виплат. Друга форма допомоги полягає в продовженні терміну повернення позики з 10 до 15-17 років (максимум). В крайньому випадку федеральний уряд може взяти на себе повернення частини боргу по студентським позикам (максимум 10000 дол.)¹⁵.

До реформи 2001 р., за умовами цієї програми студенти отримували цільові позики в банках і інших кредитних комерційних закладах під пільговий відсоток (який встановлювався для найбільш надійних клієнтів, якими малозабезпечені студенти, звичайно, не є). Хоча федеральний уряд брав на себе значну долю відповідальності щодо повернення «студентських позик» і нарахованих по них відсотках, кредитування студентів залишалось для комерційних фінансових організацій справою не вигідною і непривабливою. Тому з 2001 р. федеральний уряд взяв ці функції на себе, створив спеціальний сервісний центр (National Students Loans Service Centre), що володіє мережею регіональних підрозділів. Фонд займаних коштів розподіляється між провінціями і територіями з врахуванням чисельності населення у віці від 18 до 24 років.

Більшість провінцій також здійснюють програми надання пільгових коштів студентам після шкільних учбових закладів, координуючи свою діяльність з федеральними урядом. Як правило найбільш «щедру» фінансову допомогу надають студентам бізнес-шкіл, тому що, в свою чергу, вони отримують вагомую спонсорську допомогу від приватних компаній і фондів. Бізнес-школи володіють широкими можливостями надавати саме підвищені стипендії для підтримки успішних студентів незалежно від рівня їх матеріального забезпечення. В цілому, у більш «багатих» провінціях – Альберті і Британській Колумбії – розміри стипендій вищі, а умови їх отримання менш жорсткі ніж в інших провінціях.

Ще в 1997 р. федеральний уряд очолив «Канадський фонд нового тисячоліття» (Canada Millennium Fund), кошти якого повинні були використовуватися головним чином для виплати стипендій в якості підтримки кращих студентів базового рівня навчання. Спочатку передбачалось, що такі стипендії будуть спрямовуватись безпосередньо студентам, а не провінційним відомствам. Відповідно, університети отримали би додаткові фінансові ресурси не від цих відомств, а від споживачів їх послуг. Таким чином, федеральний уряд прагнув досягти подвійної мети. По-перше, створити новий механізм фінансування вищої освіти, який заставив би вузи більш гнучко реагувати на попит з боку студентів на ті чи інші учбові програми. По-друге, участь федерального уряду у розвитку вищої освіти стало би «більш прозорим» для виборців. Однак че-

¹³ The Review of Economic Performance and Social Progress (2002), Institute for Research on Public Policy, Montreal, P. 172-173.

¹⁴ Ibidem, P. 174.

¹⁵ Ibidem, P. 176.

рез різку протидію провінцій спробам федеральних властей втручатися напряму в сферу традиційної юрисдикції провінцій, від цієї ідеї довелось відмовитись. В 1997-1999 рр. було підписано низку двосторонніх угод між «Канадським фондом нового тисячоліття» і окремими провінціями (за виключенням Квебеку) про передачу останнім функції відбору стипендіатів і виплати їм стипендій і грантів із фондів федерального уряду¹⁶.

В 2000 р. федеральному уряду все ж таки довелось добитися згоди більшості провінцій надавати учбові гранти (Canada Study Grants) студентам, котрі відчувають особливі труднощі в пошуку коштів для оплати навчання. Для різних категорій було встановлено і різні за величиною гранти. Студенти-інваліди змогли отримувати фінансову допомогу в розмірі до 5000 дол. на рік. Малообезпеченим молодим людям, які поєднували роботу з навчанням, виплачують до 1200 дол. Студентам, котрі опікуються утриманцями – до 3120 дол. В цілому пряму допомогу із коштів «Канадського фонду нового тисячоліття» отримує близько 30 тис. студентів і аспірантів – менше 4% загальної чисельності усіх хто навчається в університетах.

В 2003 р. федеральний уряд запровадив нову програму, яка була націлена на вирішення гострої проблеми оновлення викладацького складу в канадських університетах. Середній вік викладачів вузів в Канаді вищий, аніж в більшості інших країн. За прогнозами спеціалістів, до 2011 р. виникне проблема заміни приблизно 20 тис. професорів, які до цього часу вже вийдуть на пенсію. Крім того, необхідно буде заповнити не менше 10,5 тисяч нових вакансій, які відкриваються у зв'язку з очікуваним приростом чисельності студентів приблизно на 200 тис. чол.¹⁷. З метою підготовки для вузів викладацьких і дослідницьких кадрів було розпочато реалізацію нової програми виплати стипендій молодим людям, що навчаються по магістерським програмам і що працюють над дисертаціями. Протягом чотирьох років чисельність одержувачів стипендій повинна була зрости в 2,5 рази – з 4 до 10 тис. осіб. Аспіранти отримують досить велику суму – 35 тис. дол. щорічно протягом трьох років. Магістранти отримують вдвічі меншу суму протягом одного року¹⁸.

Незважаючи на вирішення федеральних програм фінансової допомоги студентам, зростаюча кількість канадських сімей вважає, що єдина можливість впевнено гарантувати своїм дітям вищу освіту полягає в тому, щоб відкладати для цього кошти задовго до досягнення дітьми 18-літнього віку. З 1972 р., згідно федерального Плану накопичення на освіту (Registered Education Saving Plan), кошти, що надходять на спеціальні рахунки, звільняють від оплати податків.

З 1998 р. федеральний уряд ввів додаткові пільги для накопичення на освіту: до суми, покладеної на спеціальний рахунок надходить 20% надбавка. Її максимальний розмір – 400 дол. на рік, а всього на одну дитину можна додатково отримати 7200 дол. Крім того, такі цільові збереження дозволено використовувати не тільки для оплати навчання в коледжах і університетах, але і в різних професійно-технічних школах. У випадку, якщо одержувач коштів зі спеціального рахунку приймає рішення не продовжувати навчання після закінчення середньої школи, то накопичені суми можуть використовувати брати і сестри, які планують навчатися по досягненню відповідного віку (від 18 до 21 р.). Кошти також можуть бути переведені на інший пільговий ощадний рахунок – пенсійний.

Цільові накопичення на оплату після шкільної освіти стають все більше популярними. Протягом 1998-2001 рр. кількість вкладників на спеціальні ощадні рахунки збільшилась більше як вдвічі. В цей період із федерального бюджету були переведені доплати на суму близько 1,2 млрд. дол. для 1,6 млн. вкладників. Загальна сума пільгових заощаджень громадян на потреби освіти досягла 7,2 млрд. дол. Щорічна сума податкових пільг (і, відповідно, недоотриманих федеральним бюджетом податків) досягла в 2002 р. досить серйозних розмірів – 160 млн. дол.¹⁹.

Тим не менше, постійне подорожання навчання в коледжах, університетах і інших післяшкільних учбових закладів залишається складною проблемою для багатьох канадців, особливо для сімей з прибутками нижче середнього рівня. Результати спеціального дослідження, проведеного в 2002 р. спеціалістами Статистичного управління Канади, свідчать наступне. Із 1,5 млн. сі-

¹⁶ Немова, Л.А. (2004). Социально-экономическая политика государства в Канаде, Москва, Институт США и Канады РАН, С. 266.

¹⁷ Там само, С. 2.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само, С. 268.

мей з прибутками нижче 55 тис. дол. на рік приблизно 80% вважали, що їх діти по закінченню середньої школи будуть продовжувати навчання для отримання професії. У той же час, тільки 20% сімей з такими прибутками здійснювали накопичення на потреби освіти. Серед сімей з річними прибутками 80 тис. дол. і вище частка тих, хто бере участь в програмі цільових накопичень на освіту дещо вища – 63%. Таким чином, основну масу одержувачів спеціальних податкових пільг складають відносно забезпечені громадяни, а не ті, хто має низькі прибутки і більше всього потребує допомоги. У зв'язку з цим, спеціалісти в сфері економіки освіти пропонують змінити програму підтримки цільових освітніх «накопичень» таким чином, що вкладники невеликих сум до 1000 дол. отримували з бюджету «зустрічний грант» в розмірі 30% від вкладених ними коштів²⁰.

Система після шкільної освіти в Канаді включає в себе навчання в коледжах, університетах і професійно-технічних учбових закладах. Як правило, коледжі в Канаді дають двоєрічну підготовку в таких галузях, як медицина, сільське господарство, торгівля, туризм, готельне обслуговування. Випускники коледжу отримують диплом про середню спеціальну освіту. Нерідко коледжі слугують перехідною ланкою між школою і університетом.

Університети, на відміну від коледжів мають право присвоювати ступінь бакалавра, магістра після 4-5 річного курсу навчання. Але існують освітні установи, які називаються коледжами, а насправді є вищими учбовими закладами з чотирьохрічною програмою навчання і видають диплом університетського зразка.

Усі канадські університети і коледжі об'єднуються в неурядову організацію – Асоціацію університетів і коледжів Канади (AUCC). З 1911 р. Асоціація представляє інтереси університетів і коледжів як в Канаді, так і за кордоном. Головним завданням Асоціації є розвиток взаємодії і співробітництва університетів між собою, а також з урядом, бізнес-співтовариством, з університетами і дослідницькими центрами інших країн.

За міжнародними стандартами якість канадської вищої освіти оцінюється високо і вважається однією з найкращих серед країн ОЕСР. Основною особливістю і сильною стороною канадських університетів є тісний зв'язок науки, освіти і практики. Канадські університети володіють високим ступенем автономії. У Канаді не існує загальнодержавного стандарту освіти, його немає навіть в рамках окремих провінцій, кожен післяшкільний учбовий заклад самостійно визначає учбову програму. За даними на 2001 р., в канадських двоєрічних коледжах навчалось 500 тис. студентів, а в університетах – більше 800 тис.²¹.

Високий відсоток громадян, що отримали післяшкільну освіту в Канаді, пояснюється тим, що канадські вузи на 2/3 фінансуються державою. Саме завдяки цьому з початку 1970-х років післяшкільна освіта стала широкодоступною і масовою, це позитивним чином відобразилось на рівні освіти канадців. Сучасне покоління у віці від 20 до 35 років вважається найбільш освіченим за всю історію країни.

І тим не менше, слід зауважити, що з початку 1990-х років плата за навчання зросла майже в 2 рази через скорочення асигнувань у зв'язку з боротьбою з дефіцитом державного боргу. Але все ж таки, в середньому вартість одного учбового року для канадців в університеті обходиться 5-14 тис. кан. дол., а в коледжі – 1-4 тис. кан. дол. на рік, що значно дешевше ніж США²².

В Канаді найдорожчим є навчання на медичних факультетах. Помітно вище середнього рівня і плата за навчання на юридичних факультетах, а також по інженерних спеціальностях. Програми з природничого спектру дисциплін обходяться студентам в середньому дорожче, аніж програми з гуманітарних дисциплін. Наприклад, за даними Statistics Canada, в 2002-2003 рр. навчання в середньому по Канаді на медичному факультеті обійшлося би в 8 тис. кан. дол. за рік, на юридичному факультеті – 5 тис., а на факультеті сільського господарства – 3 тисячі²³. І справді ще у 1990-ті роки органи управління освітою у всіх провінціях приділяли особливу ува-

²⁰ Немова, Л.А. (2004). Социально-экономическая политика государства в Канаде, Москва, Институт США и Канады РАН, С. 268.

²¹ Евтихевич, Н. (2014). Система финансирования высшего образования в Канаде, Сборник докладов представленных на III Московскую конференцию молодых канадологов 19 мая 2004 г., под науч. ред. А.И. Черкасова, С. 107.

²² Там само, С. 108.

²³ Turk, J. (2001). The Corporate Campus: commercialization and the dangers to Canada's colleges and universities, Toronto, P.28.

гу природничим дисциплінам. Цьому сприяла здійснювана переважно на федеральні кошти програма комп'ютеризації шкіл. До 2002 р. практично усі школи в країні, включаючи віддалені і малонаселені райони, отримали можливість користуватись швидкісним Інтернет-зв'язком. Шкільні комп'ютерні мережі отримали безкоштовний доступ як до фондів бібліотек вищих учбових закладів, так і до великих громадських бібліотек.

Система організації і фінансування вищої освіти в Канаді суттєвим чином відрізняється від системи, що діє в США. В сусідній країні провідну роль у розвитку університетської освіти відігравала приватна ініціатива, і до сих пір близько двох третин американських університетів і коледжів є приватними учбовими закладами. В Канаді до числа приватних раніше відносилось декілька церковних вищих учбових закладів, а тепер із таких приватних зберігся тільки один, тоді як інші діють в рамках освітніх консорціумів з громадськими (державними) університетами. Хоча доля державних асигнувань в загальному об'ємі фінансування університетів і коледжів в Канаді в 1990-ті рр. знизилась до 70-72%, вона до сих пір залишається значно вищою, аніж в США, де держава наприкінці минулого десятиліття забезпечувала 60-64% фінансових ресурсів для вузів²⁴.

У той же час внесок держави у фінансування вищої освіти в Канаді на початку XXI ст. помітно нижчий за аналогічні показники у багатьох державах Західної Європи. В Німеччині, Франції, Швеції, Норвегії, Ірландії, Фінляндії, Бельгії, Ісландії і Австрії держава бере на себе більше 90% витрат вузів, а студенти взагалі не платять за навчання²⁵.

Більшість канадських університетів мають регіональний характер – до них вступають головним чином студенти із тієї провінції, де розміщений вуз, а учбова і дослідницька діяльність закладів тісно пов'язана із специфікою провінційного соціально-економічного розвитку. Так, головним осередком інженерно-технічних і управлінських кадрів для нафтогазової промисловості виступають університети Альберти. Славу провідних в світі закладів, котрі готують спеціалістів для агропромислового комплексу, мають університети Саскачевану і Манітоби. Спеціалістів для лісопромислового комплексу навчають, перш за все, в університетах Британської Колумбії. Найбільш давні і престижні канадські університети – такі як Торонтський університет і університет Куїнз в Онтаріо, Макгілл і Лавальський в Квебеку, Дальхаузи в Новій Шотландії – славляться своїми потужними науковими школами і високим рівнем викладання в сфері гуманітарних наук, а також економіки і бізнесу. Разом з тим, в більшості і старих, і відносно недавно утворених освітніх університетів Канади добре викладаються інженерні і комп'ютерні дисципліни²⁶.

Канадські університети розвивались переважно на основі британських традицій. Тому у багатьох старих університетах збереглась система функціонального поділу по коледжам, а не по факультетам. Прийнятий в той чи інший університетський коледж студент на стадії базової освіти – як правило до отримання диплому бакалавра – не прикріплюється до одного факультету, а під керівництвом свого провідного викладача може набирати учбові курси на різних факультетах. Студенти, що продовжують навчання в магістратурі, вже більш чіткіше визначаються із спеціалізацією і за власним бажанням поступають на той чи інший факультет. В Канаді існує також декілька самостійних коледжів з чотирьохрічною програмою навчання і з правом видачі дипломів університетського звання.

Як зазначалось вище, університети в Канаді володіють високим ступенем автономії. Єдиних вимог до учбових програм з різних дисциплін не існує ані в масштабах всієї країни, ані навіть в рамках окремих провінцій. Однак законодавство кожної провінції встановлює певні спільні стандарти викладання і принципи витрат коштів з метою одержання із бюджету грантів на поточні і капітальні витрати²⁷.

²⁴ Turk, J. (2001). *The Corporate Campus: commercialization and the dangers to Canada's colleges and universities*, Toronto, P.28.

²⁵ Немова, Л.А. (2004). Социально-экономическая политика государства в Канаде, Москва, Институт США и Канады РАН, С. 90.

²⁶ The Maclean's Guide to Canadian Universities (2004) available at: <http://www.macleans.ca/pipeline/unimag/directory.html>, P. 2.

²⁷ Немова, Л.А. (2004). Социально-экономическая политика государства в Канаде, Москва, Институт США и Канады РАН, С. 91.

Як і в США, канадські університети пережили період екстенсивного розвитку в 60-ті роки, пов'язані з приходом в університетські аудиторії покоління післявоєнного демографічного вибуху. За десять років (1960-1970 рр.) кількість студентів денної форми навчання зросла в канадських коледжах і університетах в 2,5 рази (з 128, 6 тис. до 323 тис.), а до середини 90-х років в країні з'явилося 33 нових університети²⁸. Фінансова підтримка студентів зі сторони провінційних урядів зросла з 2,2 млн. дол. в 1957-1958 до 35,2 млн. в 1969-1970 фін. р., а урядова допомога для студентів базового навчання (under-graduate) – з 1 млн. до 58,7 млн. дол. Протягом п'яти років (1970-1975 рр.) кількість канадців, які щорічно закінчували учбові заклади, збільшилась з 76,5 тис. до 103 тис. осіб²⁹. Таким чином, вища освіта в Канаді стала загальнодоступною, що є одним із найбільших індикаторів рівня демократичного розвитку суспільства.

На сьогоднішній день в Канаді функціонує 89 університетів і 175 інших освітніх закладів вищої школи, до яких відносяться університетські коледжі (University Colleges), громадські коледжі (Community Colleges), технічні інститути (Technical Institutions) і коледжі професійної освіти (CEGEP).

Крім того існує три категорії університетів: *дослідницькі* (Medical/Doctoral), що присвоюють усі три ступені – бакалавра (BA, BS), магістра (MA, MS) і доктора (Ph.D), а також вони мають у своїй структурі престижні медичні школи; *багатoproфільні* (Comprehensive), присвоюють також більшість ступенів і провідні широкі наукові дослідження, і *університети з базовим циклом навчання* (Primary Undergraduate), випускники яких отримують переважно ступінь бакалавра і лише зрідка магістра. Найбільш насиченою за кількістю університетів є провінція Онтаріо, в якій нараховується 16 університетських шкіл³⁰. А єдиним приватним університетом в Канаді є Західний коледж Святої Тройці (Trinity Western) в м. Ленглі (Британська Колумбія).

Канада залишається світовим лідером в галузі вищої освіти і витрачає на свої університети не менше 25 млрд. дол. щорічно. Найбільшими конкурентами в цій сфері є тільки США, Великобританія і Австралія. Федеральний уряд виступає основним джерелом фінансування університетської освіти – на його долю припадає 43,2% усіх асигнувань, на долю провінційних урядів – 29,5% і на долю приватного бізнесу – 18,6%.

Незважаючи на визначальну роль освіти в розвитку економіки і суспільства, в 1990-ті роки у зв'язку із застосуванням жорстких заходів, спрямованих на зменшення бюджетного дефіциту на федеральному рівні і в провінціях, абсолютні об'єми державного фінансування коледжів та університетів на початку десятиліття зростали повільно, а в 1995-1997 рр. скорочувались. В подальшому постійне зростання державних асигнувань на потреби вузів відновилося. Зокрема, з 1998 по 2005 р. об'єм таких асигнувань збільшився приблизно на 10%. Однак при цьому посилились контрасти в становищі вузів різних регіонів країни. Фінансування вищої школи покращилось в п'яти провінціях – Альберті, Британській Колумбії, Манітобі, Квебеку і Саскачевані. В інших провінціях об'єми фінансової допомоги або змінились мало, а той навіть скоротились взагалі, як це відбулось в Онтаріо і Ньюфаундленді³¹.

В таких умовах вузам було надано більш широка господарська самостійність, однак процеси комерціалізації їх діяльності в багатьох випадках не привели до збільшення коштів із приватних джерел. В результаті система вищої освіти в багатьох провінціях втратила можливість ефективно діяти на основі сталих принципів, згідно яких якісна освіта повинна забезпечуватись усім тим громадянам, які бажають її отримати.

Скорочення в 1990-х роках державної підтримки університетів і коледжів не було наслідком спеціально спланованих реформ. Навпаки, це відбулось спонтанно – як результат бюджетних обмежень і перебудови системи федеральної допомоги регіонам. Як результат середній розмір плати за навчання в канадських вузах в період з 1990 по 2004 р. підвищився приблизно в 2,3 рази. Разом з тим в цей період скоротилась чисельність університетських викладачів, які працювали на повну ставку.

²⁸ Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века (1999), Дистанционное образование, № 5, С. 5.

²⁹ Макух-Федоркова, І.І. (2007). Особливості формування інноваційного суспільства в Канаді, Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Т.15-16., Чернівці, Рута, 2007, С. 84.

³⁰ Там само, С. 85.

³¹ Turk, J. (2001). The Corporate Campus: commercialization and the dangers to Canada's colleges and universities, Toronto, P. 36.

У зв'язку із підвищенням плати за навчання відбуваються суперечливі процеси серед закладів вищої освіти. Оскільки лівова частка державного фінансування в 1990-ті рр. знизилась у порівнянні з попереднім десятиліттям, а можливості долучати кошти із приватних джерел не однакові, факультети різного профілю потрапляють або до числа «добре забезпечених», або, навпаки, відчувають зростаючі труднощі. До перших відносяться економічні і юридичні факультети, бізнес-школи, а також різні факультети інженерно-технічного профілю, якщо вони тісно пов'язані із специфікою регіональної економіки. До другої групи – котра відчуває труднощі з фінансуванням – у багатьох університетах потрапили гуманітарні факультети і так звані школи соціальної роботи, що готують працівників для соціальної роботи.

В останнє десятиліття основним джерелом фінансування для університетів стала спонсорська допомога (від корпорацій, підприємницьких об'єднань, випускників вузів). Загальний фонд приватної спонсорської допомоги в 2002 р. склав 6,43 млрд. дол., що в два рази більше, у порівнянні з 1995 роком³². Головною метою канадських університетів є надання якісної освіти, забезпечення належних умов навчання, проведення досліджень. Державного фінансування для виконання цих завдань і підтримки репутації університету виявляється недостатньо, тому канадські учбові заклади просто змушені приймати допомогу із приватних джерел. Така ситуація досить часто ставить під загрозу автономію закладу, оскільки інтереси спонсора не завжди співпадають з пріоритетами університету і інтересами держави.

При скороченні частки державного фінансування і збільшення коштів, що поступають із приватних джерел, зростає диференціація університетів між собою в одній і тій же провінції. Більше того, в одному університеті різні факультети можуть отримувати різну за розмірами спонсорську допомогу від приватних компаній і тому володіти різними можливостями надання стипендій студентам. Найбільш активно спонсорська допомога поступає на медичні і юридичні факультети.

При відносно нестабільному стані фінансів більшості провінцій можливість повернутися до колишніх високих стандартів якості і доступності вищої освіти багато в чому залежить від федеральної політики. Суттєво покращивши своє фінансове становище і отримавши бюджетні профіцити після 1997 р., федеральний уряд знову включив підтримку системи вищої освіти до числа головних довготермінових пріоритетів своєї діяльності. Зокрема, з 2000 р. здійснюється виплата федеральних стипендій і грантів тим категоріям, які відчувають особливі труднощі з оплатою навчання у вузах, а також студентам, що добилися визначних результатів в навчанні та науковій роботі.

Подальшій активізації ролі федеральних урядів в сфері освіти, а також розвитку їх взаємозв'язку з провінціями і безпосередньо з освітніми закладами активно сприяє розробка і реалізація загальнонаціональної інноваційної програми³³. Протягом 1990-х років, федеральний уряд суттєво реформував свої науково-технічні відомства і створив нові механізми фінансування інноваційної діяльності за принципом «наука – техніка – виробництво». На сьогодні функції по здійсненню науково-технічної політики розділені між різними федеральними установами і фондами наступним чином. Основну відповідальність за розробку державної стратегії розвитку національного науково-технічного потенціалу має федеральне Міністерство галузевої політики, а точніше – Відділ галузевої і наукової політики цього міністерства. Саме це міністерство розпоряджається власним великим дослідницьким бюджетом і своїми науково-аналітичними підрозділами³⁴. Конкретні завдання по реалізації федеральної науково-технічної політики здійснює низка федеральних міністерств, відомств та корпорацій. Чотири відомства займається тільки цими завданнями і реалізовує федеральні дослідницькі гранти між виконавцями. Зокрема, Національна дослідницька рада (організовує і фінансує фундаментальні дослідження в державних наукових закладах і лабораторіях), Рада досліджень в сфері природничих та інженерних наук (підтримує наукові дослідження і займається підготовкою висококваліфікованих наукових кад-

³² Евтихевич, Н. (2014). Система финансирования высшего образования в Канаде, Сборник докладов представленных на III Московскую конференцию молодых канадологов 19 мая 2004 г., под науч. ред. А.И. Черкасова, С. 109.

³³ Sweetman, A. (2002). WorkingSmarter: Education and Productivity, In: The Review of Economic Performance and Social Progress 2002. Institute for Research on Public Policy, Montreal, P. 157.

³⁴ Education indicators in Canada. Report of the Pan-Canadian education indicators program (2003), Statistics Canada, P. 213.

рів у вищих учбових закладах), Рада досліджень медицини (займається розвитком мережі державних інститутів в сфері медицини і охорони здоров'я) також існує Рада досліджень в сфері суспільних і гуманітарних наук³⁵.

Підтримка державою освіти, науки та інновацій є надзвичайно важливим інструментом прогресивних структурних перетворень в економіці та зміцнення конкурентоспроможності. В напрямку цієї стратегії простежується наступний план дій. Перший напрям – розширити «власне виробництво» нових знань і технологій в таких пріоритетних галузях, як медицина, освоєння багатства Світового океану, телекомунікаційні та інформаційні технології, біотехнології та ін. Другий – спрямований на збільшення можливостей практичного використання знань спеціалістами з інших країн. У зв'язку з цим, збільшились федеральні асигнування, спрямовані на підготовку науково-дослідницьких та інженерно-технічних кадрів, а також проводяться реформи імміграційного законодавства, що полегшують переселення в Канаду молодих спеціалістів з високим рівнем освіти і професійної кваліфікації³⁶.

Таким чином, сфера освіти в Канаді протягом 90-х років переживала складний період. З одного боку, фінансова участь держави у фінансуванні освіти скоротилася, а з іншого, процеси комерціалізації діяльності вузів не привели до серйозного притоку коштів із приватних джерел. У той же час уряд Канади оголосив сферу освіти однією із пріоритетних напрямків своєї політики, адже з 2000 року намітились тенденції посиленого зростання державного фінансування, появилось багато нових програм фінансової допомоги студентам. Для повної нормалізації ситуації необхідна серйозна активізація співробітництва провінційного і федерального урядів з метою ефективного функціонування канадської системи вищої освіти. Показовим є той факт, що скорочення в 1990-х роках державної підтримки університетів і коледжів не було результатом спеціально спланованих реформ. Навпаки, це відбулося спонтанно – внаслідок тотальної перебудови сформованих механізмів державної участі в розвитку економіки і соціальної сфери. Скорочення державних субсидій в середині 1990-х років, як і нестабільне зростання фінансування, похитнули якість і можливість навчатися в університетах. Через подорожчання навчання в університетах і комерціалізацію їх діяльності відбулись дуже серйозні процеси в системі вищої освіти. Оскільки питома вага державного фінансування в 1990-ті роки знизилась у порівнянні з минулим десятиліттям, а можливості долучати кошти із приватних джерел не однакові, факультети різного профілю потрапили або в число «добре забезпечених», або, навпаки, відчували зростаючі труднощі. Серед перших – економічні і юридичні факультети, бізнес-школи, а також різні факультети інженерно-технічного профілю, якщо вони тісно пов'язані із специфікою регіональної економіки. До другої групи належать факультети, котрі мають проблеми з фінансуванням. У багатьох університетах такими виявились факультети історії, соціології, політичних наук, англійської мови і літератури, школи соціальної роботи. Спеціалісти, які навчаються за цими програмами, як правило, знаходять собі роботу в державних і громадських закладах, але зрідка отримують роботу в приватнопідприємницькому секторі економіки. Притік спонсорських надходжень перш за все пов'язаний з поточними інтересами великих компаній або підприємницьких асоціацій, а ці інтереси далеко не завжди співпадають з перспективними потребами економіки і суспільства в цілому. При відносно нестабільному стані фінансів більшості провінцій, можливість повернутися до колишніх високих стандартів якості і доступу вищої освіти залежить від федеральної політики.

У той же час канадські заклади активно впроваджують програми медіа освіти, адже з розвитком електронної освіти пов'язується надія на розв'язання низки соціально-економічних проблем. Зокрема, підвищення загальноосвітнього рівня населення, розширення доступу до вищих рівнів освіти, задоволення потреб у вищій освіті, організація регулярного підвищення кваліфікації спеціалістів різних напрямків.

Сьогодні на шляху побудови системи електронного навчання країнам потрібно вирішувати сукупність складних технологічних проблем щодо забезпечення функціонування розгалуженої мережі навчальних центрів, контролю якості організації навчального процесу, підготовки викладацького складу та інші проблеми. Інформаційно-комунікаційні технології значно полег-

³⁵ Education indicators in Canada. Report of the Pan-Canadian education indicators program (2003), Statistics Canada, P. 213-215.

³⁶ Ibidem, P. 346.

шують процес оволодіння знаннями, і це надає гарні можливості для удосконалення освітніх програм, покращення політики їх формування, виконання, розповсюдження та розширення діапазону можливостей для заможних громадян та тих, хто проживає в найбільш бідніших країнах світу, тобто в ізоляції від сучасних технологій. Нові комунікаційні технології повинні зменшити рівень відмежування та відкрити доступ до знань, що довгий час залишалося неможливим.

І на останок варто наголосити на тому, що останніми роками в Канаді створюються усі передумови для переходу до якісно нової моделі розвитку, яка буде базуватись на освіті та інноваціях. Ці зміни обумовлені необхідністю пріоритетного розвитку наукоємких галузей виробництва країни. Разом з тим уряд Канади, приймаючи програму створення інноваційного суспільства, виходить з того, що в інноваційний процес мають бути залучені усі прошарки канадського суспільства, які в тісному взаємозв'язку і при фінансовій підтримці держави можуть забезпечити входження Канади в п'ятірку найбільш розвинутих в науково-технічному плані країн. За таких умов підтримка системи вищої освіти є пріоритетним напрямком політики федерального уряду.

Список джерел

1. Архипов, Б.В. (2010). Медиа образование как одно из средств реализации целей общего образования, режим доступа: http://mmj.ru/education_ahey.html?&article=521&cHash=fbe8cfd3f5
2. Андреев, А.А. (2011). Введение в дистанционное обучение / Материалы IV Международной конференции по дистанционному образованию, режим доступа: http://aqua.iefb.agtu.ru/dist/Biblio/Dissert/dissert_Andreev/dis/11o.htm.
3. Банг, Й. (2015). «Электронный» Болонский процесс – создание европейского образовательного пространства. Шаг к обществу, основанному на знаниях, режим доступа: <http://www.emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/dfb498600f93463c32571da0031c3a2>.
4. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века (1999), Дистанционное образование, № 4, С. 4-9.
5. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века (1999), Дистанционное образование, № 5, С. 4-10.
6. Дробков, С.В. (2015). Запровадження ІКТ у системі сучасної освіти: навчання впродовж життя, режим доступу: www.isu.org.ua/catalog/26/45/Kniga2.pdf.
7. Дубова, Н. (2014). eLearning – Обучение с приставкой «е», Журнал "Открытые системы", №11, режим доступа: <http://www.cpk.mesi.ru/materials/articles/other08/>
8. Евтихевич, Н. (2014). Система финансирования высшего образования в Канаде, Сборник докладов представленных на III Московскую конференцию молодых канадоведов 19 мая 2004 г., под науч. ред. А.И. Черкасова, С. 106-115.
9. Журин, А.А. (2010). Методологические основания интегрированного медиаобразования, режим доступа: <http://www.mediaeducation.ru/>.
10. Макух-Федоркова, І.І. (2007). Особливості формування інноваційного суспільства в Канаді, Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Т.15-16., Чернівці, Рута, 2007, С. 84-87.
11. Немова, Л.А. (2004). Социально-экономическая политика государства в Канаде, Москва, Институт США и Канады РАН, 356 с.
12. Соколов, В.И. (2005). Канада: на путях построения инновационного общества, США-Канада: ЭПК, № 6, С. 23-36.
13. Федоров, А.В., Новикова, А.А. (2002). Основные теоретические концепции медиаобразования, Вестник Российского государственного гуманитарного фонда», № 1,– С. 149-158, режим доступа: <http://medialiteracy.boom.ru/medialiteracy/tions.htm>.
14. Яриков, В.Г. (2015). Историко-педагогический генезис дистанционного образования, режим доступа: http://www.borytko.nm.ru/papers/subject6_1/yarikov.htm.
15. Andersen, N., Dunsan, B., Pungente, J. (1993). Media Education in Canada – the Second Spring. In :Aufderheide P., Firestone C. Media Literacy: A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy, Queenstown, 279 p.
16. Association of Universities and Colleges of Canada. Trends in Higher Education. (2002), Ottawa, 175 p.

17. Bates, T. (2015). The impact of technological change on open and distance learning, available at: <http://www.tonybates.ca/papers/brisbane.html>.
18. Daniel, J. (2010). Distance learning in the era of networks ACU. Bulletin of Current Documentation, 138 (April), 7-9, available at: [http://www.col.org/colweb/webdav/site/myjahiasite/shared/docs/Daniel,%20John%20\(Pubs\).pdf](http://www.col.org/colweb/webdav/site/myjahiasite/shared/docs/Daniel,%20John%20(Pubs).pdf).
19. Dorr, A. (2001). Media Literacy. In: International Encyclopedia of the Social and Behavioral Science, vol. 14. / Ed. By Smelser N. Baltes N. – Oxford, P. 9494-9495.
20. Education indicators in Canada. Report of the Pan-Canadian education indicators program (2003), Statistics Canada, 840 p.
21. Sweetman, A. (2002). WorkingSmarter: Education and Productivity, In: The Review of Economic Performance and Social Progress 2002. Institute for Research on Public Policy, Montreal, P. 157-158.
22. The Review of Economic Performance and Social Progress (2002), Institute for Research on Public Policy, Montreal, P. 172-173.
23. Turk, J. (2001). The Corporate Campus: commercialization and the dangers to Canada's colleges and universities, Toronto, 362 p.
24. The Maclean's Guide to Canadian Universities (2004) available at: <http://www.macleans.ca/pipeline/unimag/directory.html>
25. Worsnop, C. (1994), Screening Images: Ideas for Media Education, Mississauga, 258 p.

References

1. Arkhypov, B.V. (2010), Mediaosvita yak odyin iz zasobiv realizatsiyi tsiley zahalnoyi osvity, rezhym dostupu: http://mmj.ru/education_ahey.html?&article=521&cHash=fbe8cfd3f5
2. Andreyev, A.A. (2011), Vvedeniye v distantsionnoye obucheniye / Materialy IV Mezhdunarodnoy konferentsii po distantsionnomu obrazovaniyu, rezhim dostupa: http://aqua.iefb.agtu.ru/dist/Biblio/Dissert/dissert_Andreev/dis/11o.htm
3. Bang, Y. (2015), «Elektronnyy» Bolonskiy protsess – sozdaniye yevropeyskogo obrazovatel'nogo prostranstva. Shag k obshchestvu, osnovannomu na znaniyakh. Rezhim dostupa: <http://www.emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/fdfb498600f93463c32571da0031c3a2>.
4. Vsemirnaya deklaratsiya o vysshem obrazovanii dlya XXI veka (1999), Distantsionnoye obrazovaniye, № 4, S. 4-9
5. Vsemirnaya deklaratsiya o vysshem obrazovanii dlya XXI veka (1999), Distantsionnoye obrazovaniye, № 5, S. 4-10.
6. Drobkov, YE.V. (2015), Zaprovadzhennya IKT u systeme suchasnoyi osvity: navchannya vprodovzh zhyttya, rezhym dostupu: www.isu.org.ua/catalog/26/45/Kniga2.pdf
7. Dubova, N. (2014), eLearning – Obucheniye s pristavkoy «ye», Zhurnal "Otkrytyye sistemy", № 11, rezhim dostupa: <http://www.cpk.mesi.ru/materials/articles/other08/>
8. Yevtikhevich, N. (2014), Sistema finansirovaniya vysshogo obrazovaniya v Kanade, Sbornik-dokladov predstavlenykh na III Moskovskuyu konferentsiyu molodykh kanadovedov 19 maya 2004 g., pod nauch. red. A.I. Cherkasova, S. 106-115.
9. Zhurin, A.A. (2010), Metodologicheskiye osnovaniya integrirovannogo mediaobrazovaniya, rezhim dostupa: <http://www.mediaeducation.ru/>.
10. Makukh-Fedorkova, I.I. (2007), Osoblyvosti formirovaniye innovatsionnoho Suspil'stva v Kanadi, Istoryko-politychni problem suchasnoho svitu: Zbirnyk naukovykh statey. T.15-16., Chernivtsi, Ruta, 2007, S. 84-87.
11. Nemova, L.A. (2004), Sotsial'no-ekonomicheskaya politika gosudarstva v Kanade, Moskva, Institut SSHA i Kanady RAN, 356 s
12. Sokolov, V.I. (2005), Kanada: na putyakh postroyeniya innovatsionnogo obshchestva, SSHA-Kanada: EPK, № 6, S. 23-36.
13. Fedorov, A.V., Novikova, A.A. (2002), Osnovnyye teoreticheskiye kontseptsii mediaobrazovaniya, Vestnik Rossiyskogo gosudarstvennogo gumanitarnogo fonda», № 1, – S. 149-158, rezhim dostupu: <http://medialiteracy.boom.ru/medialiteracy/tions.htm> .
14. Yarikov, V.G. (2015), Istoriko-pedagogicheskiy genesis distantsionnogo obrazovaniya. Rezhim dostupa: http://www.borytko.nm.ru/papers/subject6_1/yarikov.htm

15. Andersen, N., Dunsan, B., Pungente, J. (1993), Media Education in Canada – the Second Spring. In :Aufderheide P., Firestone C. Media Literacy: A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy, Queenstown, 279 p.

16. Association of Universities and Colleges of Canada. Trends in Higher Education. (2002), Ottawa, 175 p.

17. Bates, T. (2015), The impact of technological change on open and distance learning, available at: <http://www.tonybates.ca/papers/brisbane.html>.

18. Daniel, J. (2010), Distance learning in the era of networks ACU. Bulletin of Current Documentation, 138 (April), 7-9, available at: [http://www.col.org/colweb/webdav/site/myjahiasite/shared/docs/Daniel,%20John%20\(Pubs\).pdf](http://www.col.org/colweb/webdav/site/myjahiasite/shared/docs/Daniel,%20John%20(Pubs).pdf).

19. Dorr, A. (2001), Media Literacy. In: International Encyclopedia of the Social and Behavioral Science, vol. 14. / Ed. By Smelser N. Baltes N. – Oxford, P. 9494-9495.

20. Education indicators in Canada. Report of the Pan-Canadian education indicators program (2003), Statistics Canada, 840 p.

21. Sweetman, A. (2002), Working Smarter: Education and Productivity, In: The Review of Economic Performance and Social Progress 2002. Institute for Research on Public Policy, Montreal, P. 157-158.

22. The Review of Economic Performance and Social Progress (2002), Institute for Research on Public Policy, Montreal, P. 172-173.

23. Turk, J. (2001), The Corporate Campus: commercialization and the dangers to Canada's colleges and universities, Toronto, 362 p.

24. The Maclean's Guide to Canadian Universities (2004) available at: <http://www.macleans.ca/pipeline/unimag/directory.html>

25. Worsnop, C. (1994), Screening Images: Ideas for Media Education, Mississauga, 258 p.